

Функціонування і розвиток механізмів державного управління
УДК 336.225

Демчишак Назар Богданович

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Demchyshak Nazar

*D. Sc. (Economics), Professor,
Ivan Franko National University of Lviv*

Дропа Ярослав Богданович

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Dropa Yaroslav

*D. Sc. (Economics), Professor
Ivan Franko National University of Lviv*

Чечіль Роксолана Володимирівна

*студентка магістратури кафедри фінансів грошового обігу і кредиту
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Cechil Roksolana

*Master's Student of the Department of Finance, Money Circulation and Credit
Ivan Franko National University of Lviv*

**РОЛЬ ЕНДАВМЕНТ-ФОНДІВ У ФІНАНСУВАННІ ЗАКЛАДІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ**

**ROLE OF ENDOWMENT FUNDS IN FINANCING HIGHER
EDUCATION INSTITUTIONS**

Анотація. У статті акцентовано увагу на ролі ендавментів у фінансуванні закладів вищої освіти. Ендавменти розглядаються як вид благодійного фінансування, який може забезпечити постійний дохід закладам вищої освіти. Визначено сутність ендавментів як фондів цільового капіталу, досліджено їх потенціал у забезпеченні фінансової стабільності університетів та підтримці різних аспектів їхньої діяльності. З'ясовано особливості створення та використання ендавментів у розвинених країнах світу. Проаналізовано обсяги ендавмент-фондів найпрестижніших університетів та щорічні витрати, спрямовані на наукові дослідження та розробки. З урахуванням закордонного досвіду обґрунтовано роль ендавменту як додаткового джерела фінансування закладів вищої освіти України, а також сформульовано рекомендації щодо вдосконалення механізмів їх використання в контексті врахування впливу на розвиток освіти у сучасних умовах.

Ключові слова: ендавмент, ендавмент-фонд, цільовий капітал, фонди цільового капіталу, заклад вищої освіти, фінансування.

Summary. The article focuses on the important role that endowments play in financing higher education institutions. The article defines the essence of the endowment as a target capital fund, and specifically considers the role of endowment funds in financing higher education institutions. It examines how endowment funds can ensure the financial stability of higher education institutions and support various aspects of their activities. The volumes of the endowment funds of the most prestigious universities and the annual expenses aimed at scientific research and development were analyzed. Taking into account foreign experience, the role of the endowment as an additional source of financing of higher education institutions of Ukraine is substantiated, and

recommendations for their improvement are formulated in the context of taking into account the impact on the development of education in modern conditions.

Key words: endowment, endowment fund, target capital, target capital funds, institution of higher education, financing.

Постановка проблеми. В умовах війни з росією та в контексті трансформацій у освітньо-науковій сфері в останні роки щоразу більша увага приділяється проблемі ефективного фінансування вітчизняних закладів вищої освіти (ЗВО). Для будь-якої країни освітні послуги є одним з найбільш важливих елементів соціального прогресу, а відповідна організація їх надання є вирішальною передумовою стійкості економічного зростання, що буде актуально для України в контексті необхідності післявоєнного відновлення. Основними проблемами, пов'язаними з функціонуванням системи освітніх послуг з економічної точки зору є дефіцит фінансування та збереження неефективних механізмів використання бюджетних коштів без належного рівня контролю за їх витрачанням. Саме тому в світі широкого значення набули ендавмент-фонди, як інструмент залучення зовнішнього фінансування, що є певним альтернативним джерелом ресурсів, яке формується за рахунок благодійних пожертв та спеціальних цільових внесків, що здійснюють, як правило, випускники та інші пов'язані із певним закладом вищої освіти особи. Відтак, зазначене актуалізує необхідність поглибленого вивчення окреслених проблем, особливо з огляду на нинішні реалії функціонування освітньо-наукової сфери України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню фінансового забезпечення ЗВО та перспектив використання ендавмент-фондів в Україні присвячені праці як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників, серед яких: О. Амбражей, В. Горин, О. Гринькевич, М. Манчул, І. Помінова, О. Прибоїв, Б. Пшик, Н. Сокол, О. Ткачук, В. Тропіна, Л. Фокша, Е. Гівенс, П.

Друкер, Г. Калхун, Дж. Муді, Т. Сміт та інші. Незважаючи на наявність значної кількості досліджень та наукових публікацій для більшості ЗВО залишається відкритим питання створення та впровадження ефективної моделі фінансування за рахунок цільових фондів.

Метою статті є аналіз ролі ендавмент-фондів та можливостей ЗВО залучати додаткове фінансування шляхом використання ендавментів в системі вищої освіти України.

Виклад основного матеріалу. У сучасних складних політичних та економічних умовах ЗВО мають серйозні труднощі різного характеру. Зокрема, це пов'язано і з тим, що багато університетів тимчасово припинили свою діяльність під час бойових дій і переїхали в більш безпечні регіони країни. Однак, фінансування ЗВО в Україні загалом є проблемою не новою, відтак в останні роки багато університетів вивчають як знайти ефективні та дієві моделі фінансування, щоб стабільно працювати в короткостроковій та довгостроковій перспективі, а також розвиватись і надавати якісні освітні послуги, що відповідали б кращим європейським стандартам.

Освітня політика в Україні поступово адаптується до вимог ЄС та загалом світових стандартів, набуває сучасного вигляду. Тому цілком ймовірно, що за належної підтримки освітня сфера може стати ефективним соціальним інструментом мобілізації наявних ресурсів, досягнення цілей реформування вищої освіти та інтеграції у глобальне освітнє середовище [16, с. 90]. Структурно переважаючу частку у системі вищої освіти в Україні, а це понад 80 %, тенденційно складають державні ЗВО. Заклади освіти також надають платні освітні послуги студентам, приватним підприємствам, установам, організаціям та фізичним особам, отримуючи за це додаткові фінансові ресурси. При цьому потрібно розуміти, що розвинені країни зберігають свої провідні позиції у світовій економіці завдяки постійному збільшенню витрат на освіту [2, с. 24]. Тому безумовно

система вищої освіти є одним із визначальних факторів соціально-економічного розвитку України, прогресу суспільства, а враховуючи руйнівні наслідки війни – мала б бути основою і для післявоєнного відновлення за рахунок розширення професійної підготовки необхідних фахівців, затребуваних ринком, а також виконання інших функцій, зокрема забезпечення реалізації інтелектуального потенціалу, сталого розвитку країни і прогресу соціуму.

В Україні план витрат з державного бюджету у 2022 році на освіту та науку перевищив 139 млрд грн, що на 10,3 % більше, ніж у попередньому році. Державні видатки, значну кількість яких освоювала наука, зросли з 35,5 млрд грн у 2021 до 40,9 млрд грн у 2022 р. [4] (табл. 1).

Таблиця 1

Бюджет розвитку науки в Україні у 2021-2022 рр., млрд грн

Показники	2021	2022	Різниця, %
Загальний обсяг видатків МОН	139,3	153,7	10,30
Державні видатки	35,5	40,9	15,20
Наукова і науково-технічна діяльність закладів вищої освіти та наукових установ	1,2	1,27	6,20
Фонд Президента України з підтримки освіти, науки та спорту	0,2	0,5	150
Державні премії, стипендії та грати в галузі освіти	0,067	0,1	48,70
Виплати академічних стипендій студентам, аспірантам, докторантам закладів фахової передвищої та вищої освіти	0,73	0,83	13,70
Підтримка пріоритетних напрямків наукових досліджень у закладах вищої освіти	0,1	0,105	5
Наукова і науково-технічна діяльність на антарктичній станції "Академіка Вернадського"	0,13	0,33	157,60
Виконання зобов'язань України у сфері міжнародного науково-технічного та освітнього співробітництва	0,46	0,69	49,80

Джерело: сформовано на основі [4]

З табл. 1 можна простежити тенденцію зростання витрат бюджету України на освіту та науку. Найбільше фінансування у сфері науки у 2022 р. було передбачено за статтею «Виплата академічних стипендій студентам, аспірантам, докторантам закладів фахової передвищої та вищої освіти» - 5,14 млрд грн., що на 30,6 % більше, ніж попереднього року. Також значне фінансування в межах статті «Наукова і науково-технічна діяльність» - 1,2 млрд грн (+ 6,2 %). Загалом, якщо порівнювати з попереднім роком, витрати на наукову сферу в 2022 році збільшились за всіма напрямками [4].

Тобто назагал треба зауважити, що сьогодні фінансування ЗВО здійснюється за рахунок коштів відповідних бюджетів, державних підприємств і організацій, а також додаткових джерел фінансування, втім роль держави домінуюча, що викликає низку дискусій серед фахівців в Україні з огляду на іноземний досвід, де значення держави у фінансуванні як правило менше, водночас є вагомими альтернативні джерела фінансування.

Одним із альтернативних джерел є залучення коштів за рахунок фондів цільового капіталу або ендавмент-фондів. Отримані таким чином фінансові ресурси інвестуються і примножуються, забезпечуючи регулярний пасивний дохід і джерело коштів для проведення досліджень і розробок, розвитку матеріальної інфраструктури ЗВО та інших робіт [1, с. 28]. Тобто ендавмент або ендавмент-фонд – це цільовий фонд створений для пожертвування грошей або майна установі, з умовою, щоб основна сума була інвестована, а дохід отриманий від цих інвестицій, використовувався для підтримки діяльності установи. Найбільш популярні сфери застосування цільового капіталу таких фондів – традиційно некомерційні: охорона здоров'я, соціальна підтримка, освіта, наука, охорона довкілля, культура, мистецтво тощо [6, с. 199]. Фактично ендавмент – це додаткове джерело фінансування статутних потреб неприбуткових організацій у вигляді майнових активів, що вкладаються в

реальні або фінансові інвестиції. Основна відмінність ендавменту від благодійної пожертви полягає в тому, що ендавмент не витрачається негайно, а є недоторканим і являє собою інвестицію, передану в довірче управління з метою отримання регулярного довгострокового доходу. Цей дохід використовується на статутні цілі неприбуткової організації [8]. Тобто зазвичай ендавмент – це не просто один фонд, а певна система фондів, при цьому кожен ендавмент може мати відповідні цільові орієнтири, з-поміж яких ключовими є фінансування наукових досліджень, стипендій та грантів викладачам, покращення матеріально-технічної бази університету та інші цілі.

Спонсори надають пожертви неприбутковим організаціям для фінансової підтримки їхньої діяльності. Такі організації або компанії з управління активами (класичні управлінські структури) інвестують одержані кошти від імені цих організацій і отримують дохід. Отриманий дохід використовується на цілі, визначені донором, або на статутні цілі. Спонсор може визначити конкретну мету пожертви та спосіб інвестування [12]. Таким чином суть ендавмент-фондів, як фондів цільового капіталу у тому, що сума внеску чи пожертви може бути недоторканою в принципі або протягом визначеного часу (адже вона інвестується у певні активи), а ЗВО має змогу використовувати лише дохід, отриманий від неї, при чому спрямовувати його на часто заздалегідь визначені цілі. Втім такі обмеження, вважаємо, не стримують, а навпаки стимулюють до ефективного використання одержаних коштів.

У світовій практиці апробовані декілька видів ендавмент-фондів, а саме: необмежений, обмежений ендавмент, строковий та квазі-ендавмент (табл. 2).

Види ендавмент-фондів у зарубіжних університетах

Види ендавмент-фондів	Визначення ендавмент-фондів та їх призначення
Необмежений ендавмент-фонд	Фонд, який акумулює надходження, і який надає установі максимальну гнучкість використання доходів або основної суми, як вони вважають за потрібне, тобто не встановлюються обмеження.
Обмежений ендавмент-фонд	Фонд, який акумулює надходження, які установа неспроможна витратити, заощаджувати, інвестувати або розподіляти кошти на власний розсуд у майбутньому. Наприклад ці фонди можуть бути створені для фінансування стипендій, дослідницьких програм або капітальних витрат. Основна сума інвестується, і лише заробіток може бути використаний за призначенням.
Строковий ендавмент-фонд	Фонд, який створюються на певний період або з певною метою. Такі кошти також відомі як тимчасові ліміти. Вони створюються вкладником і існують протягом певного періоду часу або до настання певної події. Наприклад, вкладник може дозволити правлінню фонду використовувати частину суми для фінансування певної нової програми (виплата грантів, стипендій тощо).
Квазі-ендавмент	Це такий фонд, основна сума коштів якого, як і дохід від неї, може бути витрачена у будь-який час на розсуд правління. Ці фонди технічно не є пожертвуваннями, але трактуються аналогічно. Вони створюються, коли донор або установа виділяє кошти на конкретну мету, але законодавчих вимог щодо цього немає.

Джерело: сформовано на основі [3, с. 188-189]

Таким чином з табл. 2 зрозуміло, що ЗВО, комунікуючи із потенційними донорами, може обговорювати різні варіанти формування ендавмент-фондів. На наш погляд, при цьому якщо розглядати українські реалії, то переваги і недоліки матиме кожен із розглянутих різновидів фондів. Адже з одного боку для вітчизняних університетів більш гнучкою формою з огляду з обсяги і можливості використання коштів був би необмежений вид, однак для донора виникають значні загрози, що кошти можуть бути витрачені без належного контролю, або ж нецільово.

Найбільшими організаціями в світі побудованими на принципах ендавментів є: Фондація Нобеля (500 млн дол.), Фондація Ікея (35 млрд дол.), Фонд Білла і Мелінди Гейтсів (35 млрд дол.), Ендавмент

Гарварського університету (32,3 млрд дол.), Національний фонд підтримки демократії (National Endowment for Democracy) [12].

В Україні можна виділити наступні ендавмент-фонди [12]:

✓ Фонд розвитку Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Мета створення: закласти основи для забезпечення фінансової стабільності інституту, успіху його освітніх та дослідницьких програм і проектів, розвитку інфраструктури та незалежності;

✓ Міжнародний Благодійний Фонд відродження Києво-Могилянської Академії (12,6 млн грн.). Мета - сприяння розбудові культурно-освітньої та матеріально-технічної бази університету та його подальшому розвитку як державного університету;

✓ Фонд при Українському католицькому університеті (1,5 млн дол.). Це сукупність фандрейзингових та інформаційних кампаній, спрямованих на залучення коштів на конкретно визначену мету;

✓ Фундація імені князів Острозьких (5,9 млн грн.). Основна місія цієї організації: «Надаємо допомогу тим, хто хоче вирішити проблеми і забезпечити потреби громадян, громад, інституцій».

Втім незважаючи на широке використання у зарубіжній практиці різними університетами світу, в Україні простежується поодинокий характер застосування цього механізму залучення ресурсів. На сьогоднішній день ендавмент-фонди в нашій країні як додаткове джерело фінансування ЗВО всерйоз розглядаються рідко (за винятком, наприклад, уже згаданого Українського католицького університету і ще деяких креативних у цьому аспекті ЗВО), або ж якщо менеджмент деяких університетів і використовує їх, то ця активність на початковому етапі, тому саме держава є основним суб'єктом фінансування закладів освіти надалі.

Досвід українських ЗВО у формуванні ендавмент-фондів ще недостатній, щоб говорити про суттєві зміни у структурі фінансування. Тому, щоб обрати ефективні моделі фінансування вищої освіти, які б могли бути апробовані у вітчизняних реаліях, доцільно вивчати досвід іноземних ЗВО [5, с. 1]. Враховуючи міжнародну практику, можна стверджувати, що чим фінансово стабільніші університети, тим вони краще оснащені матеріально, а це означає, що у таких ЗВО є більше можливостей для дослідництва та використання сучасних технологій. Фінансово незалежніші заклади освіти, зазвичай, запрошують на роботу кращих викладачів, можуть запропонувати вищу стипендію, а студенти, яким необхідна фінансова допомога, можуть бути звільнені від плати за навчання [7; 9, с. 102]. У розвинених країнах ендавменти є потужним інструментом фінансування інноваційних освітніх програм та досліджень. Найвідомішими є цільові фонди Гарвардського, Йельського, Принстонського та Стенфордського університетів [10, с. 275]. У табл. 3 представлено топ-10 університетів світу з найбільшими ендавмент-фондами за версією Національної асоціації керівників коледжів та університетів (NACUBO).

Таблиця 3

Топ-10 університетів у світі за розміром ендавмент-фондів протягом 2020-2022 рр.

Назва установи	Розмір ендавмент-фонду, млрд. дол. США		
	2020	2021	2022
Гарвардський університет (Harvard University)	40,6	51,9	50,9
Система університету Техасу (University of Texas System)	32,0	42,9	42,6
Єльський університет (Yale University)	31,2	42,2	42,3
Стенфордський університет (Stanford University)	28,8	37,8	40,1
Принстонський університет (Princeton University)	26,6	37,6	35,5
Массачусетський технологічний	18,5	27,5	24,7

інститут (Massachusetts Institute of Technology)			
Університет Пенсильванії (University of Pennsylvania)	14,9	20,5	20,7
Техаський університет А&М (Texas A&M University System)	13,6	18,0	18,2
Мічиганський університет (University of Michigan)	12,9	17,0	17,3
Університет Нотр-Дам (University of Notre Dame)	12,0	18,1	20,8

Джерело: сформовано на основі [11; 13]

З табл. 3 видно передові університети за розмір ендавмент-фонду протягом 2020-2022 років, а також простежуємо відповідну динаміку такого цільового фінансування. Найбільші ендавменти належать Гарвардському університету (50,9 млрд. дол. США), Техаського (42,6 млрд. дол. США) та Єльському університету (42,3 млрд. дол. США). Ендавмент у 2022 році для усіх вище перелічених університетів дещо зменшився порівняно з 2021 роком. Середній прибуток для всіх ендавментів коледжів у 2022 році знизився на 8 %, що значно менше загальної середньої рентабельності в 30,6 % в 2021 році [11; 13]. Ендавмент є настільки невід'ємною частиною західних навчальних закладів, що розмір цільового фонду іноді є показником заможності навчального закладу. Ендавмент дозволяє університетам покривати операційні витрати з інших джерел, окрім плати за навчання, і забезпечує стабільне джерело коштів. Зокрема, навчальні заклади з давніми традиціями, такі як університети Ліги Плюща в США, досягли успіху у створенні надзвичайно потужних ендавментів, завдяки постійним пожертвам від заможних випускників та ефективному управлінню коштами [15]. Якщо проводити паралелі із українськими реаліями, то у донорів часто викликає побоювання механізм використання коштів, які вони потенційно можуть пожертвувати. Довіру у цьому контексті, з огляду на наявність і обсяги фондів, викликають небагато університетів. При цьому приклад Українського католицького університету можливо сьогодні

є одним із еталонних у вітчизняних реаліях, хоча потрібно враховувати і специфіку цього закладу. Однак його досвід у створенні ендавментів безумовно доцільно було би вивчити іншим ЗВО України.

Маючи достатній дохід, провідні університети світу інвестують значні кошти в наукові дослідження і розробки. Згідно з останніми даними, які подано на рис. 1, академічні установи витратили 89,9 млрд. дол. США на дослідження та розробки в галузі математики, науки, техніки та інших основних галузей протягом 2021 року, що на 3,4 млрд. дол. США більше, ніж у 2020 році.

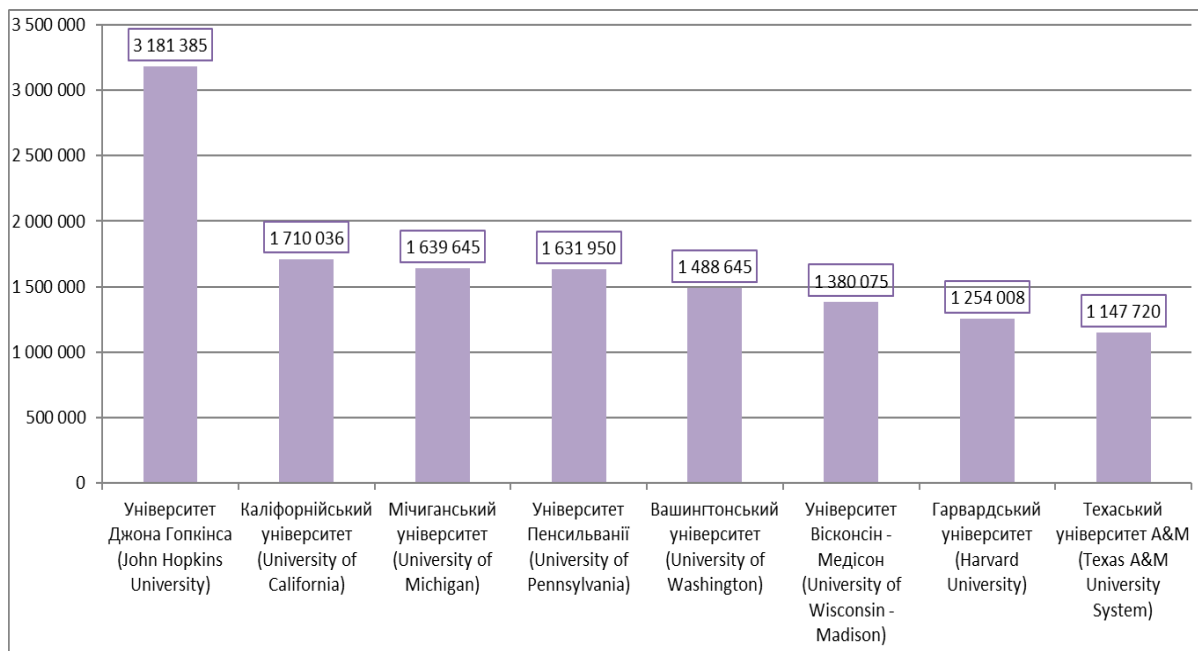

Рис. 1. Університети з найбільшими витратами на наукові дослідження та розробки у 2021 році, тис дол. США

Джерело: систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [14]

Так у 2021 році університет Джона Гопкінса витратив понад 3,1 млрд. дол. США на дослідження та розробки, що є найвищим показником з усіх університетів США. Друге місце в рейтингу з великим відривом посідає Каліфорнійський університет з 1,71 млрд. дол., за ним іде Мічиганський університет з 1,63 млрд. дол. США. У свою чергу того ж

року Гарвардський університет витратив понад 1,25 млрд. дол. США на дослідження та розробки (рис. 1).

Зважаючи на зазначене вище, українські університети мають можливість розробити ефективну модель фінансування, уже запозичивши позитивний досвід фінансування за кордоном. Однак система вищої освіти України наразі потребує реформування, що задекларовано як пріоритет новим очільником МОН України навесні 2023 р. У значній мірі це пов'язано із відсутністю чіткого інституційно-правового механізму регулювання, оскільки міжнародна освітня конкуренція посилюється, а вимоги до якості освітніх послуг перманентно зростають, при цьому значна частина ЗВО не в змозі цю якість забезпечити. Відтак, проблеми, що накопичувались упродовж десятиліть, зокрема фінансові, все ж доведеться вирішувати, причому у складних умовах воєнного стану, а згодом – у процесі післявоєнного відновлення країни.

Водночас фахівцями справедливо висловлюється думка, що основною проблемою вітчизняних ЗВО є їх неприбутковий характер, адже доходи від науково-дослідних розробок та інших досліджень, а також плата за навчання студентів повинні компенсувати закладам освіти їх операційні та фінансові витрати [6, с. 203]. Тому перспектива залучення в університети додаткових джерел коштів через створення фонду цільового капіталу (ендавменту) може покращити фінансову ситуацію, в якій знаходяться заклади освіти, зокрема державні, а для деяких невеликих ЗВО може розглядатись як один із механізмів збереження самостійності, враховуючи очікування у 2023 р. щодо скорочення кількості університетів.

При цьому погоджуємось із тим, що роль ендавмент-фондів у фінансуванні закладів освіти є комплексною. Це, зокрема:

✓ підвищення ринкової конкурентоспроможності університетів на ринку шляхом підвищення якості освітніх послуг;

✓ фінансова стабільність. Полягає в забезпеченні стабільного та передбачуваного джерела доходу для підтримки діяльності ЗВО в довгостроковій перспективі. Ендавмент може допомогти захистити установи від економічних коливань чи інших фінансових невизначеностей;

✓ стимулювання студентів за допомогою стипендії та фінансової допомоги. Інвестори створюють спеціальні фонди для підтримки студентів, а залучені кошти можуть допомогти зробити освіту більш доступною для осіб, які не мають фінансових можливостей для здобуття вищої освіти;

✓ підтримка викладачів. Пожертвування можна використовувати для підтримки викладачів шляхом фінансування досліджень, підвищення заробітної плати та виплата премій;

✓ розвиток інноваційної та науково-дослідницької діяльності. Фінансування можна використовувати для підтримки академічних програм, дослідницьких ініціатив та інших інституційних пріоритетів. Це може сприяти просуванню інновацій, а також генерації знань у різних галузях [9, с. 101; 2, с. 28].

Діяльність університетських ендавмент-фондів, як підтверджує іноземний досвід, перебуває під пильною увагою інвесторів, тому повна прозорість фінансової діяльності необхідна для забезпечення довіри. Оскільки ендавмент-фонди є потужним інструментом для акумулювання коштів з метою забезпечення довгострокової фінансової підтримки проєктів та ініціатив, то важливою є не лише довіра конкретного інвестора, але й в цілому суспільна довіра до такого способу формування альтернативних джерел коштів університетами в Україні, яка ще не сформувалась.

Зважаючи на вагомий досвід створення цільових фондів у зарубіжній практиці можна виділити декілька рекомендацій щодо вдосконалення практики використання ендавмент-фондів в Україні:

✓ створення відповідного законодавства щодо регулювання і підтримки додаткового фінансування ЗВО через ендавмент-фонди. Також

внесення змін вже до існуючих законів щодо надання державних пільг для забезпечення довгострокового використання цільового капіталу;

✓ чітка стратегія. Насамперед потрібно сформулювати чітку стратегію для ендавмент-фонду, враховуючи основні потреби і пріоритети ЗВО. Визначити напрями, які потребують фінансування, такі як стипендіальні програми, дослідницькі проекти, розвиток інфраструктури тощо;

✓ привабливість для інвесторів. Розробити привабливу пропозицію для потенційних донорів, що включає чітку комунікацію щодо мети і цілей фонду, можливості впливу на освітні ініціативи та звітність про результати;

✓ розвиток стипендіальних програм. Можна розглянути можливість розширення стипендіальних програм, які фінансуються з ендавмент-фонду. Встановити чіткі критерії відбору та процедури надання стипендій, щоб підтримувати успішних студентів;

✓ посилення зв'язків зі суспільством. Розбудовувати тісні зв'язки зі спільнотою ЗВО, включаючи студентів, викладачів, адміністрацію та випускників. Можливість залучення їх до процесу прийняття рішень щодо використання коштів фонду та формулювання пріоритетів;

✓ розширення переліку об'єктів, у які можуть бути вкладені грошові кошти, та недопущення їх обмеження. Це можуть бути інвестиції в цінні папери, нерухомість, бізнес-проекти або інші потенційно прибуткові активи;

✓ прозорість та звітність. Забезпечити прозорість управління та використання коштів ендавмент-фонду. Регулярно надавати звіти про фінансову діяльність, реалізовані проекти та досягнення, що дасть змогу сформувати довіру серед інвесторів і суспільства;

✓ управління ризиками. Розроблення стратегії управління ризиками для ендавмент-фонду, оцінювання ризиків, пов'язаних з інвестиціями та фінансовою стійкістю, впровадження механізмів їх мінімізації [9, с. 104].

При цьому, на наш погляд, доцільно виділити як окремий стратегічно важливий напрям використання коштів ендавментів фінансування стартапів і розвитку стартап-культури в університетах. Йдеться про формування такої культури не лише серед студентів, але й потенційно серед наукових і науково-педагогічних працівників, які часто супроводжують роботу молоді над різними проектами та ініціативами. Скажімо за рахунок коштів ендавмент-фондів могли би фінансуватись регулярні конкурси студентських стартапів тощо. Водночас залучення інвесторів на пітчі стартапів, як менторів тощо, а також для проведення різних воркшопів для студентської молоді за рахунок ланцюгової реакції стимулювало би пошук нових донорів для розширення ендавмент-фондів. На наш погляд, саме стимулювання інноваційних рішень і нових ідей серед розробників, талановитих студентів, креативних викладачів і науковців буде основою формування самобутньої стартап-екосистеми на базі саме ЗВО і фінансування інвесторів, що сприятиме відновлення України після війни.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Створення ендавментів є рушійною силою для успішного інноваційного розвитку ЗВО, але водночас ставить перед ними новий масштабний виклик. Формування ендавменту дозволяє акумулювати кошти для подальшого фінансування діяльності, інвестувати у науково-дослідну інфраструктуру і використовувати їх для впровадження інноваційних рішень та ідей. Втім у вітчизняних умовах це потребуватиме належної апробації і підвищення рівня довіри потенційних донорів.

Успішний іноземний досвід дає підстави вважати, що саме ефективна система вищої освіти з позитивним ставленням випускників до своїх навчальних закладів, а також довіра інвесторів є запорукою успіху. Водночас залучення донорської допомоги провідними навчальними закладами світу реально дозволяє їм досягати достатнього рівня фінансової стабільності, що унезалежнює їх від економічних трендів та державних

дотацій. Своєю чергою успішний досвід поодиноких українських ЗВО, незважаючи на недосконалість законодавства, теж підтвердив, що розповсюдження культури ендавментів може сприяти вирішенню фінансових проблем університетів.

Беззаперечно успішний розвиток інституту ендавменту значно залежить від різних чинників, що з-поміж яких рівень життя населення, рівень довіри до програм, які фінансуються, загальна орієнтація суспільства на благодійність, соціальна відповідальність бізнесу, стартап-культура тощо. Відтак, якісні трансформації системи фінансування ЗВО України будуть комплексними лише за умови стимулювання використання ендавмент-фондів як одного із альтернативних джерел фінансування для вітчизняних університетів, що дасть змогу забезпечити стабільність та довгострокову фінансову підтримку, розвивати інфраструктуру, підтримувати дослідницьку діяльність, надавати стипендії, а також реалізовувати соціальні програми. Водночас це додаткове джерело фінансування дасть змогу українським ЗВО підвищувати якість освітніх послуг та розширювати наукові дослідження. Врешті залучення ендавмент-фондів концептуально відповідає задекларованим та уже схваленим пріоритетам державної політики у сфері освіти і науки, оскільки зменшуватиме залежність закладів освіти від державного фінансування, сприяючи економії коштів, та гарантуватиме ширшу автономію, розуміння перспектив чого потребує подальших наукових пошуків у цьому напрямі. Тому післявоєнне відновлення України безумовно потребуватиме ефективної роботи вітчизняних ЗВО, їх стабільності та конкурентоспроможності на глобальному ринку, що неможливо без фінансової самодостатності.

Література

1. Горин В. П. До питання про перспективи розвитку ендавмент-фондів в Україні. *Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції "Актуальні проблеми економіки, фінансів, обліку та права в умовах сучасних викликів"*. Полтава : ЦФЕНД, 2021. С. 28-29.
2. Константюк Н., Винник Т. Державні фінанси та розвиток вищої освіти в Україні. *Галицький економічний вісник*. 2019. Вип. № 4. С. 22–32.
3. Манчул М.Д. Ендавмент-фонд: поняття та перспективи розвитку в Україні. *Юридичний вісник*. 2022. № 3. С. 188-194.
4. Скільки отримає наука у 2022 році? Розбираємо основні видатки з держбюджету. *Наука та метрика*. 2022. URL: <https://nim.media/articles/skilki-otrimaye-nauka-u-2022-rotsi-rozbirayemo-osnovni-vidatki-z-derzhbyudzhetu> (дата звернення: 15.05.2023).
5. Покідіна В., Рябков К. Ендавмент у вищій освіті: світова практика і українське сьогодні. *«Популярна економіка: ціна держави»*. 2015. Вип. 34. С. 1-18. URL: http://old.cost.ua/files/endowment_report_2015-11-20-final.pdf (дата звернення: 20.05.2023).
6. Помінова І.І., Сокол Н.А. Альтернативні джерела фінансування системи вищої освіти". *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2017. № 1(25). С. 196-206. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/722/1/esprstp_2017_1_21.pdf (дата звернення: 20.05.2023).
7. Прибоїв О.А. Основні детермінанти розвитку ефективної американської й європейської системи освіти та пошук дієвих моделей фінансування вітчизняних навчальних закладів. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 41. С. 1-10. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1583/1523> (дата звернення: 15.05.2023).

8. Тимошенко О.В., Буцько О.Ю. Ендавмент як джерело фінансового забезпечення вищого навчального закладу. *Ефективна економіка*. 2017. Вип. 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5965> (дата звернення: 18.05.2023).
9. Ткачук О. В. Ендаумент як форма фінансування вищої освіти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. № 21, частина 2. С. 101-105. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/21_2_2018ua/23.pdf (дата звернення: 14.05.2023).
10. Фокша Л.В., Амбражей О.А. Правовий зміст та регулювання ендавмент-фондів у вищій освіті". *Молодий вчений*. 2020. № 6(82). С. 274-277. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/977/935> (дата звернення: 17.05.2023).
11. US Colleges and Universities with the Biggest Endowments. Aine Givens and AdmissionSight. 2021. URL: <https://admissionsight.com/us-colleges-and-universities-biggest-endowments/> (дата звернення: 18.05.2023).
12. Ендавмент фонд – юридичні та практичні основи заснування. Mikhailenko Crowe. 2023. URL: <https://www.mikhailenko.com.ua/18-04-2023/endavment-fond-yurydychni-ta-praktychni-osnovy-zasnuvannya/> (дата звернення: 19.05.2023).
13. Moody J. College endowment returns fall after soaring high. *Inside Higher Ed*. 2023. URL: <https://www.insidehighered.com/news/2023/02/17/college-endowments-dropped-fiscal-year-2022> (дата звернення: 16.05.2023).
14. Rankings by total R&D expenditures. Higher Education R&D Survey. National Center for Science and Engineering Statistics. 2021. URL: <https://ncesdata.nsf.gov/profiles/site?method=rankingBySource&ds=herd> (дата звернення: 21.05.2023).
15. Smith T. Understanding Endowments: Types and Policies That Govern Them. *Investopedia*. 2022. URL:

<https://www.investopedia.com/terms/e/endowment.asp> (дата звернення: 19.05.2023).

16. Zatonatskiy D., Farion D. Problems of financing and ensuring the financial sustainability of higher education institutions in Ukraine during the war period. *Соціально-економічні відносини в цифровому суспільстві*. 2023. № 1(43). С. 90-101.

References

1. Horin V. P. (2021). "On the issue of prospects for the development of endowment funds in Ukraine". *A collection of abstracts of reports of the International scientific and practical conference "Actual problems of economy, finance, accounting and law in the conditions of modern challenges"*. Poltava: TSFEND. Pp. 28-29.
2. Konstantyuk N., Vynnyk T. (2019). "State finances and development of higher education in Ukraine", *Galician Economic Bulletin*, vol. 4 (39), pp. 22–32.
3. Manchul M.D. (2022). "Endowment fund: concept and development prospects in Ukraine", *Legal Bulletin*, vol. 3, pp. 188-194.
4. Science and Metrics (2022). "How Much Will Science Get in 2022? We analyze the main expenses from the state budget", available at: <https://nim.media/articles/skilki-otrimaye-nauka-u-2022-rotsi-rozbirayemo-osnovni-vidatki-z-derzhbyudzhetu> (Accessed 15 May 2023).
5. Pokidina V., Ryabkov K. (2015). "Endowment in higher education: world practice and Ukrainian present", *Project "Popular Economy: The Price of the State"*, vol. 34, pp. 1-18, available at: http://old.cost.ua/files/endowment_report_2015-11-20-final.pdf (Accessed 20 May 2023).
6. Pominova I.I., Sokol N.A. (2017). "Alternative sources of financing the higher education system", *Economic strategy and prospects for the*

- development of trade and services*, vol. 1 (25), pp. 196-206, available at: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/722/1/esprstp_2017_1_21.pdf (Accessed 20 May 2023).
7. Priboyev O.A. (2022). "The main determinants of the development of an effective American and European education system and the search for effective models of financing domestic educational institutions", *Economy and society*, vol. 41, pp. 1-10, available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1583/1523> (Accessed 15 May 2023).
 8. Tymoshenko O.V., Butsko O.Yu. (2017). "Endowment as a source of financial support of a higher educational institution", *Efficient economy*, vol. 12, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5965> (Accessed 18 May 2023).
 9. Tkachuk O. V. (2018). "Endowment as a form of financing higher education", *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University*, vol. 21, pp. 101-105, available at: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/21_2_2018ua/23.pdf (Accessed 14 May 2023).
 10. Foksha L.V., Ambrazhey O.A. (2020). "Legal content and regulation of endowment funds in higher education", *A young scientist*, vol. 6 (82), pp. 274-277, available at: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/977/935> (Accessed 17 May 2023).
 11. Aine Givens and AdmissionSight. (2021). "US Colleges and Universities with the Biggest Endowments", available at: <https://admissionsight.com/us-colleges-and-universities-biggest-endowments/> (Accessed 17 May 2023).
 12. Crowe Mikhailenko (2023). "Endowment fund - legal and practical foundations of establishment", available at: <https://www.mikhailenko.com.ua/18-04-2023/endavment-fond-yurydychni-ta-praktychni-osnovy-zasnuvannya/> (Accessed 19 May 2023).

13. Moody J. (2023). "College endowment returns fall after soaring high", *Inside Higher Ed*, available at: <https://www.insidehighered.com/news/2023/02/17/college-endowments-dropped-fiscal-year-2022> (Accessed 16 May 2023).
14. National Center for Science and Engineering Statistics (2021). "Rankings by total R&D expenditures. Higher Education R&D Survey", available at: <https://ncesdata.nsf.gov/profiles/site?method=rankingBySource&ds=herd> (Accessed 21 May 2023).
15. Smith T. (2022). "Understanding Endowments: Types and Policies That Govern Them", *Investopedia*, available at: <https://www.investopedia.com/terms/e/endowment.asp> (Accessed 19 May 2023).
16. Zatonatskiy D., Farion D. (2023). "Problems of financing and ensuring the financial sustainability of higher education institutions in Ukraine during the war period", *Socio-economic relations in the digital society*, vol. 1 (43), pp. 90-101.